

שיעורו השבועי של

מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

לעילוי נשמת מו"ח הרה"צ המקובל הרב אליהו עטייה זצ"ל

ספר שופטים

פרק כא

המחוללות בכרמים

ראשי פרקים:

לכו וארבתם בכרמים ✦ צו השעה - צו פיוס! ✦ חג ה' - הזמן והמקום ✦ איש צנוע וביישן שלא הרגיש בנוח לחטוף לו אישה ✦ כולם בשם ובתעניתם והקב"ה בורא אורו של משיח ✦ שישה דברים שאירעו בט"ו באב ✦ ביום זה התחיל התיקון לכל אחד מהגורמים לחורבן

לכו וארבתם בכרמים

החרדה לגורלו של שבט בנימין הולידה פתרון יצירתי שיאפשר את המשך קיומו של השבט למרות השבועה החמורה שנשבועו ישראל כי איש לא יתן את בתו לשבט בנימין לאשה.

בני בנימין הנותרים לאחר המלחמה מנו שש מאות איש. לארבע מאות מהם ניתנו נערות בתולות מבנות יבש גלעד. ומכיוון שנותרו מאתיים איש שלא נשאו להם נשים מבנות יבש גלעד, החליטו זקני העדה, כי ביום החג הקרב, יצאו בני בנימין לשילה ויקחו את הנשים המחוללות בכרמים.

פעם בשנה היו יוצאות בנות ישראל במחול אל הכרמים לכבוד חג ה', וזו העצה שיעצו זקני ישראל לבני בנימין הנותרים: אתם תארבו בכרמים באותו יום חג, וכשתראו את המחוללות, בחרו מתוכן את הטובה בעיניכם, דברו על ליבן והסבירו להן את מצבכם הקשה, והזדרזו לקחתן לנחלתכם בארץ בנימין בטרם יעכבו אבותיהן בעדכם ובעדן. ואם יבואו אבותיהן או אחיהן להתלונן על כי השפעתם על בנותיהם ואחיותיהם להנשא לכם ללא הסכמתם, ובכך גרמתם להם לעבור על השבועה, אמרו להם: אין לכם עוון בדבר זה, כי לא אתם נתתם את בנותיכם.¹

צו השעה - צו פיוס!

אחרי המלחמה הנוראה הבינו כולם, כי צו השעה הוא "צו פיוס" - הגיעה העת לאסוף את השברים, לאחות את הפצעים, ולקרוא לשלום, "וַיִּשְׁלְחוּ כָל הָעֵדָה וַיִּדְבְּרוּ אֶל בְּנֵי בְנִימִן אֲשֶׁר בְּסֻלַּע רְמוֹן וַיִּקְרְאוּ לָהֶם שְׁלוֹם".² אסור להגיע למצב שפל שבו ייפקד ח"ו מקומו של שבט בישראל, וכדברי הרד"ק:³

⁴ מלבי"ם שופטים כא, יג.

⁵ רש"י שמות יג, י.

⁶ שמות יג, י.

¹ ראה רש"י שופטים כא, כב.

² שופטים כא, יג.

³ רד"ק שופטים כא, יז.

בפרשת מקץ מסופר על יוסף שהאשים את אחיו שהם מרגלים ודרש מהם להשאיר את אחד מהאחים אתו, ובינתיים לחזור לארץ כנען ולהביא משם את בנימין, כדי להוכיח את חפותם. האחים שבו אל אביהם ואמרו לו כי שליט מצרים התרה בהם ואמר להם שיוכלו לקבל אוכל רק אם ישלחו אליו את אחיהם הקטן.

יעקב אבינו השיב בכאב: "למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אֶחָא" - למה עשיתם לי את הדבר הרע הזה, להרבות בדברים ולספר למושל מצרים כי יש לכם אח נוסף, איזו תועלת יש בדבר?!

חז"ל¹⁵ מעירים, כי היו דבריו אלה של יעקב "דבר של בטלה", והיה עליו לקבל את הדין ולהבין שלא דברי בניו למושל מצרים גרמו אלא מן השמים נקבע שכך יהיה. וזו לשון המדרש:

"רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא: מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא: אני עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר 'למה הרעתם לי', היא דהוא אמר: 'נסתרה דרכי מה' ומאלקי' וגו' (ישעיה מ, כז)".

מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה שיש בו משום ערעור ח"ו על הנהגת ה' בעולמו, ולעולם קיבל באהבה ובתמימות כל צרה שבאה עליו ועל משפחתו, אבל כשביקשוהו האחים להוריד את בנימין למצרים, התרעם יעקב על כך שכביכול לא נעשה עמו משפט צדק, ועל כך הוכיחו ה': אני ממליך את יוסף בנך במצרים בדרך כבוד, ולא כדרך הגולים, ואתה מתרעם?! אל לך להתרעם, אלא להאמין כי נסתרות דרכי ה' והכל מאתו לטובה ולברכה!

בדומה לזה, על המילים "וַיְהִי בַּעֲתָהּ הָהוּא וַיֵּרֶד יְהוֹדָה מֵאֵת אֶחָיו"¹⁶ שבפרשת וישב אומרים **חז"ל**¹⁷:

"שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקן ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקן ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקן ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח".

בזמן שכולם עסוקים בשלהם, ה' יתברך בורא אורו של משיח ורוקם את העלילה שתסלול בסופו של דבר את הדרך אל הגאולה.

נמצאנו למדים, שסוגיית המחולות בכרמים איננה רק סוגיה של שידוכין או הצלת שבט מירשאל, אלא גם סוגיה של כינון המלכות.

בספר שופטים, בפרקנו, נזכר ביטוי זה בנוגע לחג הכרמים, שהתרחש מידי שנה בסמוך למשכן ה' בשילה.

בספר שמואל מוזכר ביטוי זה פעמיים - פעם אחת במעמד העלייה לרגל של אלקנה ומשפחתו, "וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ הָהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְזַבֵּחַ לַה' צִבְאוֹת בְּשִׁלָּה"⁷, ובהמשך לגבי המעיל שהכינה חנה לשמואל והביאה לו בעלותה אל המשכן⁸.

לאור זאת ניתן אולי לומר, שהביטוי "ימים ימימה" שמופיע אצל בת יפתח, "מִיָּמִים יְמִימָה תִּלְכְּנָה בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת יַפְתָּח הַגִּלְעָדִי אֲרֻבַּעַת יָמִים בְּשָׁנָה"⁹, מלמד שקינת בנות ישראל על גורלה, היתה אף היא במשכן ה' שבשילה.

לאחר שהארכנו לדבר על ה'זמן', נבקש להתייחס ל'מקום' שבו התרחש החג. בפסוקים מתואר מקום המאורע באריכות רבה - "אֲשֶׁר מִצְפּוֹנָה לְבֵית אֵל מְזַרְחָה הַשָּׁמֶשׁ לְמִסְלָה הָעֵלָה מִבֵּית אֵל שְׁכֶמָה וּמִגִּבְעַת לְבִבְנָה"¹⁰.

התיאור המפורט איננו מובן, שכן שילה היתה ידועה ומפורסמת בתקופתם כמקום המשכן, ולא היה צורך להסביר היכן מקומה, לכן מבאר **הרד"ק**¹¹, שתיאור המקום לא נועד להודיע היכן נמצאת שילה, אלא היכן היו בנות ישראל יוצאות למחולות בכרמים שמחוץ לעיר שילה, ומכיוון שהיה זה מחוץ להעיר יש צורך בנתינת סימונים רבים יותר לאיתור המקום.

איש צנוע וביישן שלא הרגיש בנוח לחטוף לו אישה

בספר שמואל מציין **רש"י**¹², כי כשחטפו בני בנימין מבנות שילה שיצאו לחולל בכרמים, היה ביניהם איש צנוע וביישן שלא הרגיש בנוח לחטוף לעצמו אישה עד שבאה היא עצמה ורדפה אחריו. ומי היה אותו איש צנוע וביישן? שאלו בן קיש, שלימים נתעלה להיות המלך הראשון בישראל.

מידת הצניעות היתה אופיינית לשבט בנימין ועברה בירושה אצל דמויות בולטות בשבט זה לאורך הדורות, "בשכר צניעות שהיתה בה ברחל - זכתה ויצא ממנה שואל, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול - זכה ויצאת ממנו אסתר"¹³.

הא למדנו, שבתוך המחולות בשילה, בזמן שהיו ישראל עסוקים בעשיית שלום ובדאגה לבני שבט בנימין שלא ייפקד מקומו, הונח היסוד והבסיס למלכות ישראל.

כולם בשם ובתעניתם והקב"ה בורא אורו של משיח

לפעמים עם ישראל נמצא בהסתר פנים, ולאמתו של דבר, באותו הזמן הקב"ה מכין בעצה עמוקה את בנין המלכות.

⁷ שמואל א' א, ג.

⁸ ראה שמואל א' ב, יט.

⁹ שופטים יא, מ.

¹⁰ שופטים כא, יט.

¹¹ רד"ק שופטים כא, יט.

¹² רש"י שמואל א' כ, ל.

¹³ מגילה יג ע"ב.

¹⁴ בראשית מג, ו.

¹⁵ בראשית רבה צא, י.

¹⁶ בראשית לח, א.

¹⁷ בראשית רבה פה, א.

רבי צדוק הכהן מבאר, שהמשותף לכל ששת הטעמים המוזכרים בגמרא הוא, שבכולם יש משום תיקון לדברים שגרמו לחורבן הבית. בית ראשון נחרב בגלל שנכשלו בשלוש העבירות החמורות: עבודה זרה (כבוד), גילוי עריות (תאוה) ושפיכות דמים (קינאה), המכוונים כנגד שלושה דברים שמוציאים את האדם מן העולם. ובית שני נחרב בעוון לשון הרב ובעוון שנאת חנם. שמחת יום ט"ו באב היא על כך שביום זה התחיל התיקון לכל אחד מהגורמים לחורבן, ובכך נסללה הדרך לבנין הבית השלישי במהרה בימינו. כיצד?

א. היתר השבטים לבא זה בזה ולהסב נחלה מזה לזה, יש בו משום תיקון למידת הקינאה.

ב. היתר שבט בנימין לבוא בקהל, מברר כי פגם התאוה שדבק בשבט זה, כפי שהתגלה בפרשת פילגש בגבעה, סר מעליהם.

ג. השתיית קבורתם של אנשי ביתר באה כעונש על ההתנשאות שאפינה אותם, ובקבורתם בא לתיקונם פגם הכבוד.

ד. מתי מדבר שפסקו מלמות, מגלים כי נתקן חטא לשון הרע שנכשלו בו המרגלים בשעה שהוציאו דיבה רעה על הארץ.

ה. חידוש הקשר בין עשרת השבטים לירושלים, בביטול השומרים שהושיב ירבעם על הדרכים, מעיד כי סרה שנאת החנם מישראל.

ו. השלמת כריתת עצי המערכה ביום זה מבטאת את ההתלהבות הקדושה שהיתה בנפשות ישראל, על כך שזכו לעסוק בתיקון הפגמים השונים שהביאו אל החורבן.

מסיים רבי צדוק הכהן שם:

"ביום הזה מתנוצץ התיקון של הפגמים מה שעל ידי זה נחרב הבית, ועל ידי התיקון של הפגמים נזכה לבנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, באותו יום".

נמצאנו למדים, שעניינו של חג ה' בשילה היה, תיקון הפגמים שבדור מתוך ציפייה לתיקון השלם - לבנין בית ה' ולחידוש המלוכה - "מקדש מלך עיר מלוכה, קומי צאי מתוך ההפכה, רב לך שבת בעמק הבכא, והוא יחמל עליך חמלה"²³.

העיר שילה היתה מקום השראת השכינה בישראל לתקופה של שלוש מאות שישים ותשע שנים שבהן עמד המשכן על תלו בשילה. מדובר במקום מרכזי ששימש במשך שנים רבות כמרכז רוחני ראשון במעלה, אך הוא היה זמני, וכנראה לא בכדי הונח במקום זה היסוד למלכות שאול, שאף היא זמנית בהיותו משבט בנימין, וממנה עתידה לצמוח מלכות יהודה - מלכות בית דוד.

שישה דברים שאירעו בט"ו באב

בסוף מסכת תענית¹⁸ אומרת המשנה:

"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים שבהן בנות ירושלים... יוצאות וחולות בכרמים. ומה היו אומרות? בחור, שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך! אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה..."

בגמרא¹⁹ מבואר, שיום טוב של חמישה עשר באב נולד בעקבות מאורעות שונים שאירעו לעם ישראל, ואלו הם:

א. ביום זה הותרו שבטים לבוא זה בזה, שכן בתורה נאמר: "וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל נִחְלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נִחְלַת אֲבִתּוֹ: וְלֹא תִסָּב נִחְלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי אִישׁ בְּנִיחְלָתוֹ יִדְבֹק מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"²⁰, ועמדו חכמים והתירו דבר זה בחמשה עשר באב.

ב. ביום זה הותר שבט בנימין לבוא בקהל.

ג. ביום זה כלו בו מתי מדבר.

ד. ביום זה ביטל הושע בן אלה שומרים שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל.

ה. ביום זה ניתנו הרוגי ביתר לקבורה.

ו. ביום זה השלימו את כריתת העצים למערכה בכל שנה.

הטעמים שנאמרו אירעו במשך תקופה ארוכה מאוד - החל ממתן מדבר שכלו לפני הכניסה לארץ ישראל ועד הטעם שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, דבר שאירע אחרי חורבן בית שני. אך אין כאן מחלוקת אמוראים, אלא כל אמורא הוסיף מה שקיבל מרבו, וכדברי הרשב"ם²¹ שכתב:

"כל הנך אמוראי לא פליגי, אלא מר גמיר האי מרביה ומר גמיר האי מרביה".

ביום זה התחיל התיקון לכל אחד מהגורמים לחורבן

בספר "פרי צדיק"²² מקשה רבי צדוק הכהן מלובלין:

"והנה איתא בגמרא ר' טעמים על יום טוב של ט"ו באב, ומכל הטעמים אין בהם טעם מספיק שעבור זה יהיה נקבע בתמידות ליום טוב כשאר הימים הטובים".

¹⁸ תענית פ"ד, מ"ח.

¹⁹ תענית ל"ב.

²⁰ במדבר לו, ח-ט.

²¹ רשב"ם בבא בתרא קכ"א ע"ה יום שהותר.

²² פרי צדיק ט"ו באב אות ג.

²³ לכה דודי, רבי שלמה אלקבץ.